

PÖYTÄKIRJA

Ilmastopaneelin 17. kokous

Aika: 20.8.2018, klo 12:00–16:00

Paikka: SYKE, Mechelininkatu 34a, Muuttohaukka (1.krs)

Paikalla:

Panelistit: prof. Markku Ollikainen (pj), Helsingin yliopisto, prof. Antti Asikainen, Luonnonvarakeskus, prof. Marja Järvelä, Jyväskylän yliopisto, prof. Markku Kanninen, Helsingin yliopisto, tutkimusprof. Maria Kopsakangas-Savolainen, Oulun yliopisto, prof. Kati Kulovesi, Itä-Suomen yliopisto, johtava tutkija Timo Lanki, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, johtava ekonomisti Marita Laukkanen, VATT, assistant professor Heikki Liimatainen, Tampereen teknillinen yliopisto, prof. Lassi Linnanen, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, apulaisprof. Ilkka Ratinen, Lapin yliopisto, prof. Kristiina Regina, Luonnonvarakeskus, johtaja Jyri Seppälä, Suomen ympäristökeskus, tutkimusjohtaja Yrjö Viisanen, Ilmatieteen laitos.

Sihteeristö ja yhdyshenkilöt: neuvotteleva virkamies Pirkko Heikinheimo, ympäristöministeriö, tohtorikoulutettava Sanna Lötjönen, Helsingin yliopisto.

Vierailijat: asiantuntija Miia Berger, ympäristöministeriö, Senior Consultant Riikka Rantakari, FitComm/Kaiku Helsinki.

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 12:03.

2. Asialistan hyväksyminen työjärjestykseksi

Asialista hyväksyttiin työjärjestykseksi.

3. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen

a. Muutettu lokakuun kokoukselle oikea viikonpäivä

Edellisen kokouksen pöytäkirja hyväksyttiin.

4. Puhelinkokouksen muistion hyväksyminen

Puhelinkokouksen muistio hyväksyttiin.

5. Tilannekatsaus

a. Muistion julkistus ja vastaanotto

Ollikainen kertoi muistion julkistuksesta 15.6. ja muistion saamasta vastaanotosta. Julkistus sai suuren huomion ja siitä uutisoitiin monessa mediassa. YM kertoi muistiosta komissiolle ja tämän seurauksena muistion laskentaosuus on päätetty kääntää englanniksi. Käännös toimitetaan komissiolle ja muiden maiden ilmastopaneeleille. Muistio herätti julkisuudessa paljon keskustelua, ja

tämän pohjalta todettiin, että nielun ja päästöjen vaihdettavuus ja ei-CO₂-päästöt ovat tärkeitä asioita jatkokeskustelun kannalta ja näitä tulee avata ja selvittää jatkossa enemmän.

Muistion julkistuksesta keskusteltiin.

b. Paneeliin kohdistettu kritiikki

Ollikainen kertoi paneeliin kohdistuneesta kritiikistä. Julkisuudessa käydyssä keskustelun pohjalta arvioitiin, että paneelin tulee selventää metsien käytön aikajänne-asiaa.

Aiheesta keskusteltiin ja keskustelussa päädyttiin seuraaviin toimiin:

- 1) Kolmen asteen teeman nosto blogissa ja tästä twiittaus
- 2) Nielusta ja aikajänneestä tarvitaan selvennystä. Asikaisen, Seppälän, Kannisen ja Ollikaisen työryhmä alkaa työstää aihetta.
- 3) Mietitään, miten aktivoitetaan paneelin viestintää ja lisätään valmiutta osallistua keskusteluihin.

6. Suuntaviivat syksyyn ja loppukauteen (tapahtumakalenteri)

Ollikainen kertoi lyhyen katsauksen syksyyn. Yleisestä politiikasta tulevat 1,5 astetta ja Suomen pitkän aikavälin tavoitteet. Metsänielu, aikajänne ja LULUCF ovat esillä koko syksyn. Hankkeiden nostoja tulee ainakin sähköisestä liikenteestä, osallistamisesta ja pitkästä aikavälistä. Lisäksi tulee eduskuntatilaisuus. Paneelin toiminnan kehittämistä aiemmin keskusteltaessa ehdotettiin tapahtumakalenteria: mitä on tulossa paneelilta sekä mitä tapahtuu muualla ja mihin pitää reagoida. Tähän liittyen on koottu ensimmäinen versio kalenterista. Kalenteri lähetetään kaikille ja jokainen voi lisätä, mitä hankkeissa on tulossa sekä muita tapahtumia.

7. Viestintä (uusi viestintätoimisto esittäytyy)

Riikka Rantakari edustaa Kaiku Helsinkiä ja omaa yritystään FitCommia. Kaiku Helsingissä paneelin viestintätoimiin kuuluvat myös Markku Vänskä ja Elina Kirvesniemi.

Viestintäsunnitelma on tekeillä ja tarkoituksena on lisätä viestinnän aktiivisuutta. Reagointia ajankohtaisiin asioihin ja julkisiin keskusteluihin pyritään lisäämään. Twitteriä on tarkoitus käyttää aktiivisemmin ja tähän tarvitaan kaikkien apua. Toimittajien tietoisuuden lisäämistä ja paneelin julkista näkyvyyttä voitaisiin lisätä esim. toimittajatapaamisilla.

Kaksi hanketta on viestinnässä nyt konkreettisesti käynnissä: verkkosivujen uudistaminen ja eduskuntatilaisuus. Verkkosivujen uudistamisen on tarkoitus valmistua lokakuun alkuun mennessä. Uutena osiona tuotetaan kysymyksiä ja vastauksia –palsta, jossa ajatuksena on antaa yksinkertaisia vastauksia selkeisiin kysymyksiin liittyen sekä paneelin perustietoihin että hankkeiden teemoihin.

Eduskuntatilaisuus on mahdollisesti syys-lokakuun vaihteessa. Aiheiksi on suunniteltu pitkää aikaväliä, sähköautoja ja metsien käyttöä. Ajatuksena on noin parin tunnin tilaisuus, jossa on panelistien lyhyitä alustuksia sekä mahdollisuus keskustella panelistien kanssa.

Viestinnästä keskusteltiin.

8. Metsätuhot: raportti

Asikainen kertoi metsätuhoalan raportista.

Ilmastonmuutos vaikuttaa metsiin ja niiden hiilivarastoon, ja nämä takaisin ilmastoon. Hyönteistuhoilla on suuri vaikutus metsien hiilensidontakapasiteettiin. Tuhojen ennakoitaan lisääntyvän ilmastonmuutoksen seurauksena. Hankkeen tavoitteina oli arvioida muuttuvan ilmastosta metsätuhojen todennäköisyyteen ja suuruusluokkaan Suomessa sekä arvioida riskien taloudelliset vaikutusmekanismit ja miten riskit pitäisi huomioida politiikkamekanismeissa. Hankkeessa tehtiin kirjallisuuskatsaus metsätuhojen laajuudesta ja leviämiseen vaikuttavista ilmastotekijöistä, järjestettiin monitieteinen asiantuntijatyöpaja ilmastonmuutoksen, metsätuhojen ja hiilinielujen välisistä vuorovaikutuksista sekä kirjoitettiin raportti siitä, mihin suuntaan metsätuhot ovat menossa. Raportti on ollut Basecampissa luettavissa koko kesän.

Monet asiat ovat toteutuneet tänä kalenterivuonna. Lumikuorma keskittyy entistä enemmän. Näissä tuhoissa vaurioitui ainakin 16 000 ha puuta. Vaurioituneita puuta ei saatu ajoissa pois, jolloin ne muodostavat alustan seurannaistuhon. Routaantumisaikajako muuttuu. Keskimääräinen päivien lukumäärä, jolloin maanpinta on kuiva, lisääntyy yhä pohjoisemmassa. Vaikka Suomessa ei ole nähty dramaattista metsäpalojen lisääntymistä, Ruotsissa suuret metsäpalot ovat toistuneet viime vuosina. Kirjanpainaja on kuusella esiintyvä, tärkein puiden kaatamisia aiheuttava tuholainen. Kirjanpainajan kahden sukupolven esiintymistodennäköisyys kasvaa selvästi ilmaston lämmetessä. Tšekissä ja Itävallassa jo merkittävin osa metsäteollisuuden raaka-aineesta tulee tuhoalueilta.

Metsien hiilinieluihin metsäpaloilla on Suomessa ollut vain pieni merkitys. Kanadassa hiilinielu on laskenut noin 250 miljoonasta tonnista CO₂-ekvivalenttia noin 150 miljoonaan tonniin. Näistä luvuista metsätuhojen vaikutus on puhdistettu pois. Jos metsätuhot huomioidaan, Kanadan metsät ovat kääntyneet päästölähteeksi. Suomessa metsätuhojen kokonaispinta-ala on ollut hienoisesti nousussa, mutta nyt trendi on lähtenyt alaspäin. Kokonaistrendiä ei kuitenkaan ole nähtävissä inventaariotulosten pohjalta.

Metsätuhoista tehtiin skenaariotarkastelu, jossa simuloitiin laajan kirjanpainajatuhon (tuhoalueet noin 14 % Suomen puuntuotannon metsämaasta) markkinavaikutuksia. Tarkastelussa oli mukana BAU-skenaario ja hiilikorvausskenaario. Hiilikorvausskenaariossa tuohakkuuspinta-ala kasvaa 25 %. Suomen metsäsektori näyttäisi sopeutuvan hyvin tämän kaltaiseen tuhoon, vaikka hiilikorvausjärjestelmä olisikin käytössä. Tuhoalueilla hakataan, mutta muualla puut jäävät hakkaamatta. Siksi isokaan tuho ei sekoittaisi markkinoita.

Tuhotrendeihin vaikuttavat monet asiat. Puuston kasvu kiihtyy, mikä lisää hakkuupotentiaalia. Metsien terveys voi kuitenkin heiketä tuhojen vuoksi. Talvet lyhenevät haitaten puun korjuuta. Kansainvälinen kauppa lisää vieraslajien leviämisen riskiä ja puulajiston yksipuolisuus kasvattaa suurtuhoriskiä. Havaittu tuhoala ei ole kasvanut trendinomaisesti. Huolestuttavimmat nousevat tuhotrendit ovat hyönteistuhot (kirjanpainaja, havununna) ja myrskytuhot (järeämpää metsää ja erityisesti kuusen määrä on lisääntynyt; enemmän puuta, mitä kaatua).

Raportista keskusteltiin. Raportista tehdään synteesi sisältäen keskeisimmät asiat sekä jotain trendeistä.

9. Hanke-esitys: kulutus ja ilmasto

Linnanen esitteli alustavaa hankesuunnitelmaa.

Sektorikohtaisia tarkasteluja tehdään paljon, mutta jos katsotaan toisin, suurin osa kasvihuonekaasupäästöistä on johdettavissa yksittäisten ihmisten kulutukseen. Tästä nousevat kysymykset mm. päästöjen allokaatiosta sekä suorista ja epäsuorista päästöistä. Kotitalouksien osuus Suomen päästöistä on noin 79 %. Asuminen, liikenne ja ruoka selittävät tästä 75–80 %. Kulutuksessa on huomioitava mm. se, mikä on globaali oikeudenmukaisuus päästöissä. Pitäisikö kaikkien saada kuluttaa saman verran, pitäisikö eniten kuluttavien laskea kulutusta selvästi tai saako kuluttaa enemmän, jos on enemmän rahaa? Tässä joudutaan nopeasti jatkuvan kasvun asiaan; onko se tarpeellista tai tavoitteellista. Lisäksi tulevat vaikutukset työllisyys-, talous- ja terveystieteisiin.

Työn tavoitteena olisi selkeyttää ja jäsentää kuluttajanäkökulmaa ilmastopolitiikan yhteydessä. Työ kohdentuisi asumiseen, ruokaan, liikkumiseen sekä muihin kotitalouksien tuote- ja palveluketjuihin. Käytettyjen eurojen ja kulutuksen yhteys päästöihin on aika suoraviivainen. Hanke pyrki vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: 1) Miten kuluttajiin voidaan vaikuttaa ja miten kuluttajat lopulta toimivat? Tässä mittakaavakysymys (scale) on tärkeä. 2) Miten oikeudenmukaisuuteen (equity) kuten henkilökohtaiseen hiilibudjettiin liittyvät kysymykset tulisi käsitellä toisaalta globaalisti ja toisaalta kansallisesti? 3) Mikä on kuluttajien rooli ilmastotoimien systemitehokkuuden parantamisessa (efficiency)? Hanke lähtisi liikkeelle kirjallisuusselvityksellä ja asiantuntijoiden haastatteluilla. Näistä tehtäisiin väliraportti. Lisäksi tehtäisiin mahdollisesti sidosryhmähaastatteluja. Tuotoksina olisi metsätuhoraportin tyyppinen loppuraportti ja synteesi.

LUT vastaisi hankkeen koordinoinnista ja käytännön toteutuksesta. LUKE selvittäisi ruokajärjestelmän ilmastovaikutuksia kuluttajanäkökulmasta. SYKE katsoisi ilmastovaikutuksia kuluttajanäkökulmasta, mukaan lukien viennin ja tuonnin tuoteketjujen vaikutukset. VATT olisi mukana enemmän kommentointiroolissa. Rooleista ei ole keskusteltu vielä tarkemmin ja niitä voidaan tarkentaa tai muokata. Hanke päättyisi lokakuussa 2019.

Hanke-ehdotuksesta keskusteltiin ja aihe koettiin tärkeäksi. Linnanen muokkaa hankesuunnitelmaa keskustelun pohjalta. Tämän jälkeen hankkeistaminen tehdään normaalin käytännön mukaisesti.

10. Hankkeiden tilannekatsaus

a. Sähköautoistumisen ajurit

Kopsakangas-Savolainen kertoi hankkeesta. Viime viikolla julkaistiin tiedote sekä policy brief sähköautoilun edistämisen ohjaukskeinoista. Myös toinen policy brief ja raportti ovat valmiita. Näiden päätuloksia esitellään eduskuntatilaisuudessa. Kaikki materiaalit on toimitettu LVM:n ilmastotyöryhmälle Saara Jääskeläisen kautta.

b. Osallistaminen

Järvelä kertoi hankkeesta. Loppuraportti hyväksyttiin 19.6. ja se yritetään saada tällä viikolla verkkoon. Samalla julkaistaan blogi. Hankkeesta valmistellaan policy brief-materiaalia, joka on tarkoitus esittää pyörän pöydän keskustelun 25.9. jälkeen. Kutsuja keskusteluun ei ole vielä lähetetty ja kutsuttavia voi ehdottaa Järvelälle.

c. Ilmastokasvatus

Ratinen kertoi hankkeesta. Keväällä oli seminaari, jonka pohjalta gradutyö on hyvässä vaiheessa. 10 luokassa toteutettiin opetussessioita, joissa opettajaopiskelijat tekivät eri aihepiireistä kokonaisuuksia. Näistä saatiin vinkkejä, miten arktisen keskuksen näyttelyä tullaan muuttamaan ja lisäämään kasvatuksellista otetta. Opetukseen osallistui noin 150 rovaniemeläistä koululaista. Lisäksi eri kaupunkien koululaisia osallistui kyselyyn. Hankkeessa on kerätty erilaista aineistoa, jota esitellään Uarctic-seminaarissa syyskuun alussa Oulussa ja Helsingissä. Hankkeen toisen vuoden aikana kerätään lisää aineistoa ja tehdään rakenneyhtälömallinnusta siitä, miten koululaisten tietous ilmastonmuutoksesta, hillinnästä ja sopeutumisesta on kehittynyt, miten he arvioivat oman osaamisensa ja millainen toivo heillä on ilmastonmuutosta kohtaan. Näyttää siltä, että tieto sinällään ei auta, vaan tarvitaan sitouttamista ja oman toiminnan ja sen vaikutusten reflektointia.

d. Hiilineutraalius

Seppälä joutui lähtemään, joten Lötjönen kävi läpi hankkeen esityksen. Hankkeen tavoitteena on selkeyttää hiilineutraalius-käsitteen käyttöä tavoitetilana ja linjata sen saavuttamiseen liittyvä laskennan pelisäännöstö kompensatioineen sekä selventää hiilineutraaliuden saavuttamiseen liittyviä näkökulmia. Hanke toteutetaan SYKE:n, HY:n, Luken ja IL:n yhteistyönä. Hankkeessa järjestetään kaksi työpajaa aiheista hiilineutraaliisuuden määritelmä ja tavoittelun pelisäännöt sekä kompensatiot. Hankkeen tulisi valmistua marraskuun 2018 loppuun mennessä.

e. Pitkä aikaväli

Kulovesi kertoi hankkeesta. Kaikki osahankkeet lähtivät kevätkesällä käyntiin. Ollikaisen ja Seppälän osahankkeet ovat aikataulusta edellä, koska muistiota varten tehtiin jo paljon. Kuloveden osahanke liittyy Pariisin sopimuksen toimeenpanosääntöön ja 15 suurimman päästäjän toimiin sekä kiinnostukseen ja potentiaaliin kiristää päästövähennyksiä. Väliraportti tehtiin kesäkuussa ja sitä

jatketaan. Syksyn tärkein tapahtuma on 1.11. järjestettävä kansainvälinen seminaari. Hanke päättyy tammikuun lopussa. Syksyllä tulee IPCC:n 1,5 asteen raportti ja tässä yhteydessä tuodaan hankkeesta näkökulmia keskusteluun.

f. Ilmastonmuutos ja vesihuolto

Lanki kertoi hankkeesta. Vesilaitoksille on tehty iso kysely siitä, miten ilmastonmuutokseen on varauduttu ja miten se näkyy toiminnassa. Mallinnus on käynnistetty. VATT tulee mukaan syksyllä.

11. Päätösasiat (ilman ministeriöiden edustajia)

a. Päätös hanke-esityksen jatkosta

Linnanen muokkaa hankesuunnitelmaa keskustelun pohjalta. Tämän jälkeen hankkeistaminen tehdään normaalin käytännön mukaisesti.

b. Päätös loppukauden suuntaviivoista

Tähän keskusteluun varataan syksyn kokouksiin enemmän aikaa. Mietitään tavoitteita siitä, mihin keskusteluihin haluttaisiin osallistua.

c. Muut

Päätetään edetä, kuten kohdassa 5a keskusteltiin. Pariisin ilmastosopimuksesta ja kolmen asteen teemasta kirjoitetaan muutama blogi ja näistä twiitataan. Nielusta ja aikajänteestä tehdään selventävä paperi, jota Asikaisen, Seppälän, Kannisen ja Ollikaisen työryhmä alkaa työstää. Mietitään toimintatapoja, joilla paneelin some-valmiutta ja keskusteluihin osallistumista voitaisiin edistää.

12. Muut mahdolliset asiat

a. Seuraavat kokoukset

Lokakuun kokous pidetään ti 30.10. klo 12–16.

Joulukuun kokous pidetään ke 5.12. klo 12–16.

Paikat ilmoitetaan myöhemmin.

b. Muut

Ei muita asioita.

13. Kokouksen päätös

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15:41.